Fuq li bidwi joqtol bidwi

Paul P. Borg

Nota tal-awtur

Din li ġejja hi silta mir-rumanz li ppubblikajt matul dis-sena bl-isem, ĊIKKU IL-BIDWI MALTI*. Fil-ktieb jiena ngħarbel ir-rabta tal-bidwi Malti u mal-ambjent naturali Malti billi nissellef minn dak li rrakkuntali kemm Ċikku Fenech imlaqqam Ta' Vanġiela bidwi Mosti li miet matul dis-sena, kif ukoll minn dak li qaluli għadd ta' bdiewa oħrajn minn madwar Malta u Għawdex. Fuq kollox dan il-ktieb hu msejjes fuq il-karattru tal-bidwi Malti.*

Bħala l-awtur nuża n-nixxiegħa tal-kitba kreattiva biex nimraħ f'rakkont ta' qtil u ħarba mimlijin avventuri u intriċċi marbutin fost oħrajn ma' dan il-persunaġġ l-aktar waqt li kien maħrub. Iżda fuq kollox nifli sewwa l-ġibda tal-bidwi Malti man-natura u mal-ħolqien. Nirrakkonta għalhekk il-ġrajja tal-qtil brutali li kien seħħ f'Ġunju tal-1963 meta Ċikku ta' Vanġiela kien qatel bidwi ieħor u ħarab lejn l-irdumijiet, baqa' maħrub jiġġerra fl-irdumijiet u madwar Malta kollha u ta ruħu b'idejh lill-pulizija wara xhur sħaħ maħrub. Kulmin hu ta' ċerta età żgur jiftakar dan il-fatt minħabba li kien qajjem furur fil-pajjiż u l-gazzetti kienu tawh prominenza kbira.

Nirrakkonta wkoll il-ħajja mimlija perikli u avventuri li kien għadda minnhom Ċikku meta kien l-Awstralja xi snin qabel. Daħal l-Awstralja b'mod klandestin u hemmhekk għex ħajja mqallba għall-aħħar. Mhux biss, iżda ġie lura mill-Awstralja b'ħafna ġlied u inkwiet li joħloq biss il-karattru tal-bidwi li jibqa' bl-istess karatteristiċi ta' bidwi jissielet mal-ambjent tiegħu, ukoll meta qiegħed f'ambjent ġdid u jitkellem ma' nies illi bdiewa mhumiex.

B'din il-kitba niġbor ukoll ġrajjiet mimlijin intriċċi u avventura li juru l-ħila kbira tal-bidwi qadim Malti li fl-imgħoddi akkost ta' kollox ma kien jibża' minn xejn u minn ħadd biex jiddefendi l-art li kienet titimgħu u tippermettilu jkabbar il-familja. Nirrakkonta l-ġrajjiet ta' kif il-bidwi bħala l-bniedem marbut mal-ħamrija, jibqa' marbut magħha ukoll meta ħaddieħor din ir-rabta ma jifhimhiex. Nissellef dawn il-ġrajjiet kollha ta' ħafna u ħafna bdiewa u l-għajdut qadim Malti li bdejt nisma' sa minn meta kont għadni naqra ta' tfajjel madwar in-nanniet f'Selmun, biex inkun nista' nimraħ sewwa fil-fond tal-ħajja u tal-karattru tal-bidwi qadim Malti u tar-rabta tal-bniedem Malti mal-ambjent naturali. Jiġifieri mar-rabta bniedem-ħamrija.

Ngħaġġel ngħid li l-ktieb tiegħi ĊIKKU Il-Bidwi Malti *mhux glorifikazzjoni tal-vjolenza. Ċikku kien qatel bniedem ieħor. Qtil dejjem qtil u dejjem ħażin u dejjem ta' min wieħed jikkundannah. F'din il-ġrajja m'hemmx rebbieħ jew tellief. Iż-żewġ bdiewa rebħu u ż-żewġ bdiewa tilfu. Iż-żewġ bdiewa kienu eroj. Rebaħ biss min keskishom kontra xulxin.*

Rebħet biss sistema li tefgħet għamad fuq il-bidwi Malti u ġegħlitu ma jibqax jirrispetta kemm lill-ambjent naturali kif ukoll lill-ħolqien. Dan ifisser li kien hemm sistema fis-soċjetà li kienet tkeskes bidwi kontra bidwi bla ma ħadd minnhom ma jintebaħ, bħallikieku l-għadu issa mhux aktar jiġġieled lill-Maltin billi jisparalna fuq is-swar biex jidħlilna ġewwa malli jkissirhom, jew billi jixħtilna l-bombi mill-ajru, imma l-għadu issa qiegħed ġo fina stess. Aħna stess l-għadu tagħna nfusna għaliex sirna aħna stess neqirdu dak li ħaddieħor ried jeqredilna u jaħtfilna matul is-sekli! Bħallikieku daħħalna lifgħa makakka ġo ħobbna bla ma nafu.

Is-snin li qattajt man-nanniet u mal-bdiewa qodma li issa kollha saru biss tifkira li kien hemm Selmun u li kien hemm il-Mellieħa qadima u li l-qarrej żgur jaf sewwa, għallmuni ħafna u ħafna mill-filosofija ta' ħsieb li jiena għandi u li nirriflettiha fil-kitba tiegħi. Ċikku ta' Vanġiela li nitkellem dwaru u l-ġrajja tiegħu hu l-bidwi Malti arketip tal-ambjent Malti. Fih hemm ukoll il-ġrajja tal-bdiewa ta' Selmun u ta' Qasam Barrani, ta' Ġnien Ingraw, tal-Aħrax, tal-Manikata, tax-Xagħra l-Ħamra u dawk tal-qedem li kien hemm fl-għerien madwar il-Mellieħa kollha.

Hemm f'dan il-bidwi li ktibt ir-rumanz dwaru l-karattru tal-bidwi Malti, hu min hu u hu minn fejn hu. Imma la bdejt ħajti Selmun ma nistax ma nidentifikax dal-bidwi mal-bidwi tradizzjonali u qadim Malti kif tgħallimt narah f'Selmun qadim u fil-Mellieħa qadima. Huma l-bdiewa li nibbtu l-eżistenza tagħhom mill-art, ħadu ħajjithom mill-art sewwa sew bħalma l-bdiewa li kien hemm fi bnadi oħrajn madwar id-dinja. In-nies li aħna niftakru bħala "bdiewa Maltin" ma kinux iqisu rwieħhom membri tal-familja bioloġika tagħhom biss, imma aktar minn hekk: huma kienu jħossu qawwija fihom aktar u aktar l-appartenenza ta' familja li ilha taħdem l-art "minn żmien Kristu" jew ukoll "minn żmien Adam". Il-lok, il-pajjiż ma jfisser xejn: xorta jibqa' biss l-għerq tal-argument: il-bniedem u l-art. Il-bniedem u l-ambjent naturali.

Ma tridx għerf wisq biex tintebaħ li l-bidwi Malti u l-bidwi Russu, jew il-bidwi Ingliż, jew dak Taljan huma l-istess bidwi. Aktarx l-istess karatteristiċi. L-istess qilla salvaġġa meta huma marbutin mal-art u tipprova toftomhom minn dik il-ħajja. Min jaqra lil Tolstoj jew lil Harding jew lil Dostojevski, jew lil Bernasconi, jifhem sewwa li hemm biss familja waħda ta' dak il-ġeneru uman imsejjaħ "bidwi". Kull bidwi, ukoll il-bidwi Malti hu membru ta' dik il-familja kbira universali ta' bnedmin marbutin mal-eżistenza mit-trab. U fl-istess ħin marbuta ma' twemmin, Alla, xi sura ta' ħajja oħra, ħajja meħtieġa ta' sagrifiċċju, għerf mhux miktub, kuxjenza bażika ta' ġens – sewwa sew għax il-bniedem mhux bil-ħobż biss jgħix.

Dil-ġrajja li sa nressaq quddiem il-qarrejja tal-Annwal tas-Soċjetà Imperial dis-sena hi dwar bidwi żagħżugħ li jeħodha kontra bidwi ieħor minħabba dawn il-konflitti fil-bidwi universali li qiegħed nitkellem dwaru. Hi ġrajja li niftaħ imbagħad matul il-ktieb kollu li turi kemm kien hemm tensjonijiet bejn il-bdiewa għaliex kien hemm minnhom min ried aktar jibqa' jgħix il-ħsieb tal-bidwi wild l-art Maltija, u l-bidwi li fih m'hemmx aktar dik ir-rabta għaliex iż-żmien qiegħed juri sinjali ġodda.

Kienet tensjoni li f'Malta qatt ma qajmet rivoluzzjoni għax il-Malti bniedem ġwejjed, jew mimli apatija, iżda kienet *tensjoni li tbiddlet xorta waħda fit-tixrid tad-demm.*

Il-ktieb hu edizzjoni riveduta tal-ktieb ĊIKKU FENECH – IL-QTIL, IL-ĦARBA, IL-BIDWI, *li kien rebaħ il-Premju Letterarju għall-aħjar rumanz fl-1999.*

Il-Qtil Nhar Korpus Kristi

X'imkien imdendel mad-dawramejt kien għad hemm il-fdal tal-misterju tal-lejl iswed li kien għadu kif għadda.

Minn x'imkien imbiegħed instama' l-ħoss tal-qanpiena mill-kampnar tal-knisja tal-Mosta jħabbar il-festa kbira tal-jum.

Corpus Christi.

Il-festa tal-Ġisem ta' Kristu li ħela demmu għall-bniedem.

Ix-xemx f'dik l-għodwa bikrija, kienet donnha damet ma telgħet aktar mis-soltu. Donnha ma tridx titla' aktar 'il fuq, bħallikieku titlajja avolja għoddhom qabżu s-sitta. Madwarha u quddiemha kien inġama' sħab abjad abjad donnu duħħan tqil bla ċaqliqa ta' xejn, u hi kienet tittanta kif tista' tinfed minn dak l-għoli għal fuq il-ħitan tas-sejjieħ mal-ġenb tat-trejqa.

Kien jidher minn sbiħu li riesaq jum stramb ta' toqol u dlik; sħana bikrija li ddellek kullimkien b'għaraq żejtni u ħedla għażżiena u għajjiena.

Il-ġebel donnu jkun jaf x'se jiġri dalwaqt.

Il-gremxul mistoħbi fix-xquq bejn il-ġebliet bħal ħass li kienet riesqa xi ħaġa mhux tas-soltu. Ma kienx xieraq li joħroġ jittawwal mixruf minn bejn il-ġebliet jitliegħeb fix-xmejxa li ilu jistenna xhur sħaħ. Kien donnu jobsor dak li kellu jiġri dalwaqt dak in-nhar.

Minn tarf it-trejqa ta' tarf il-Mosta deher riesaq raġel irqajjaq b'senter tal-kaċċa mserraħ fuq spallejh u beritta mġennba lejn naħa waħda tgħattilu ħarsa mħassba. Kien liebes flanella għall-għaraq u qmejsa kaħla maqfula quddiem b'buttuni bojod. Kienu passi aktarx għajjenin, donnhom tqal u waqt mixjietu

jdejh jitperpru 'l barra donnu qiegħed jirraġuna ma' xi ħadd biswitu li ma kienx jidher.

Imma baqa' miexi mal-ġenb tat-triq, taħt il-ħajt tas-sejjiegħ għoli.

Fir-rokna tat-trejqa busbiesa tawwalija, tfuħ fil-bidu ta' dal-jum, għadha tħaddar minkejja l-qilla salvaġġa tax-xemx li ssabbat fuqha, meta jiftlilha, is-sħana tagħha. U fl-irkejjen, il-ħaxix niexef tar-rebbiegħa li ħierġa jintelaq mal-qiegħa griża mtektka bir-redus tal-merħla li għaddiet ilbieraħ ma' nżul ix-xemx.

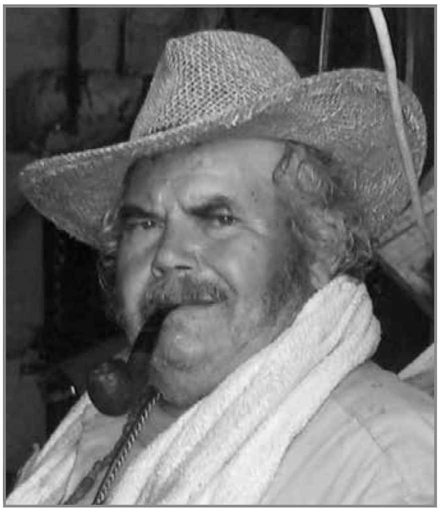

Kultant ir-raġel beda jieqaf, donnu jitħasseb, donnu jitlajja bla jaf għaliex. Donnu mikdud. Imbagħad italla' l-ixkubetta sewwa fuq spallejh u jissokta miexi aktarx mgħaġġel u ħafif bħallikieku sod minn dak li qiegħed jitħasseb u jħammem dwaru.

U jerġa' jieqaf u jerġa' jkompli.

Imbagħad in-naħa l-oħra tat-trejqa żagħżugħ mibni b'saffejn jidher idur qalb il-ħabel bħajra li għamel lejl sħiħ jgħasses u jindokra, mixħut taħt għarix fir-rokna tal-ħajt. Xagħru kien imgerfex u twil, ilħitu mhix imqaxxra, mustaċċih twal u mżerżqin 'l isfel. Bixritu aktarx tnissillek ħarira biża' bla ma taf għaliex. Ilu lejl jittanta jagħlaq għajn ma' għajn, idawwar l-ixkubetta f'idejh minn naħa għal oħra. Qatt ma nstama' li xi ħadd ħadlu mqar karmusa mir-raba' tagħhom, u qatt mhu sa jkun li xi ħadd imqar ifettillu jaħsibha biss biċċa bħal din. Iż-żagħżugħ ta ħarsa lejn il-ġmiel tal-bħajra, lejn il-kobor ta' għalqa fuq oħra… Imbagħad resaq lejn il-ħajt u xiref lejn it-trejqa.

Iż-żewġt irġiel kienu resqin lejn xulxin bla ma wieħed jaf li l-ieħor qiegħed sewwa sew mal-minkeb tat-triq.

Il-bhejjem u l-insetti bħal intebħu li kienet riesqa xi ħaġa li qatt ma kienu raw bħalha qabel. Kollox, il-ħaxix wara l-ħitan, ix-xaħmet ta' fejn is-sieqja, il-qattus jitniegħes fil-ħoġor tat-tieqa tal-mitħna fil-qrib. Kollox kien qiegħed jistenna li jseħħ dak li kellu jseħħ, bħallikieku n-natura nnifisha kienet taf li kellhom jiġru ħwejjeġ li qatt qabel ma kienet rat jew basret. Donnu kulħadd kien jaf li kellhom iseħħu ħwejjeġ tal-biża' bejn dawk iż-żewġt irgiel resqin lejn xulxin. Għaliex jitħalla kollox għad-destin tiegħu? X'kien dan Alla li jħalli jseħħ kollox, ukoll dawk il-ħwejjeġ li jobgħod hu stess?

Għaliex ja Alla?

Jekk ridt trodd l-għalqa lill-bidwi għaliex ma ndħaltx inti fil-biċċa?

Jekk ridt li bidwi jħobb bidwi, għaliex ma ndħaltx fiha inti l-biċċa?

Għaliex dak il-ħin ħallejt bidwi jitkeskes kontra bidwi ja Alla?

X'qiegħed tagħmel, ja Alla? Għaliex laqqajt mibegħda ma' mibegħda?

Taf x'qiegħed tagħmel? Għaliex laqqajt nar ma' nar?

Kont taf x'qiegħed tagħmel? Għaliex ħallejt dan kollu jsir mela?

Imbagħad ir-raġel irqajjaq għaddej għall-affari tiegħu dar mal-kantuniera.

Feġġ wiċċ xulxin kif għaddew il-minkeb li kien qiegħed jifridhom.

Ħarsithom dehret titwaħħal f'ta' xulxin, u taret mingħand wieħed għal għand l-ieħor mibegħda u ħasda. Xejn ma kien jista' jżomm milli jitwettaq dak li kellu jitwettaq. U dehxa bard ħafifa ħafifa ġriet ma' ġisimhom għax ħassew li kienu waslu għalihom waqtiet mimlijin sa ruħ ommhom b'għawġ kiefer li ma jistgħux jeħilsu minnu. Iż-żewġt irġiel kienu jafuh dan kollu, ħassewh jiġri f'demmhom.

L-irġiel dehru jibqgħu mixjin. Mixjithom soda. Qawwija. Ebda taħrika żejda.

Għajnejhom inqabdu wieħed f'tal-ieħor. Riedu kieku jittantaw iżerżquhom 'l isfel. Riedu kieku jreġġgħu l-ħin lura. Riedu kieku wieħed jibqa' sejjer lejn fejn kien sejjer u l-ieħor jibqa' jindokra l-bħajra u l-uċuħ li kellu qrib. Iżda s-saħħa u l-qawwa tal-irġulija tbaqbaq ġo fihom ma ħallew la lil wieħed u lanqas lill-ieħor iħarrek imqar l-għotjin ta' għajnejh, jew iniżżel u jżerżaq ħarstu nitfa 'l isfel.

Imbagħad xi ħadd qal xi ħaġa.

Waqfu ftit 'il bogħod minn xulxin għall-għarrieda u kullimkien tkebbeb bid-dalma sħuna ta' xemx fietla u bajda u mdellka mistoħbija wara ċpar misterjuż ħalli żgur ma tarax u ma tismax dik it-taqtigħa bejn dawk iż-żewġ bnedmin fi trejqa mwarrba l-Mosta.

Imbagħad instama' l-għajjat, it-tgħajjir u d-dagħa.

X'imkien fil-bogħod instemgħet l-għajta ta' serduk maħnuq qiegħed jidden għalxejn għax it-twiddib tiegħu bla saħħa. Minn xi mkien instemgħet l-għajta mriegħda ta' nagħġa tittanta twaqqaf dak li kellu jsir. Xi mkien 'il bogħod instama' kelb jinbaħ bħallikieku biex inaffar lid-destin u jkisser il-ħsieb li kellu l-istess Alla għal dawk it-tnejn min-nies. Iżda għalxejn. Għalxejn.

Imbagħad it-tixjir tal-idejn.

Il-qilla fil-ħarsa taż-żewġ bnedmin.

Imbagħad in-nar itir għal għarrieda f'berqa. Imbagħad id-demm itir għal għarrieda. Imbagħad id-demm itir minn tikek kbar u fondi u suwed li feġġew għal għarrieda fuq il-wiċċ u s-sider u l-għonq tar-raġel tal-qmejsa kaħla.

Il-ħoss tat-tir u t-tifqigħa riħa ta' nar lewn id-demm; u ċ-ċomb jaħraq jittanta jiftaħ u jiftaħ 'il fuq iżda jsib fi triqtu sider mgħotti b'flanella għall-għaraq u qmejsa kaħla u d-demm jiżbroffa; u l-ħarsa mistagħġba u t-tregħid tar-riġlejn, il-waqgħa fuq l-irkobba, u jittanta jimxi 'l hemm, mistagħgeb, muġugħ, jittanta jiġri u jogħtor u jogħtor u d-daħna griża u tinten, u ż-żagħżugħ mitluf minn sensih u mgħaddab jiġri wara l-ieħor; u jispara u jispara u jispara mherwel, ma jafx x'qiegħed jiġri, u la qed jara u la qed jisma' u la qed iħoss u la qed jifhem iżda biss quddiemu bniedem li tfettel miegħu u xi ħadd irid jgħix u xi ħadd irid jitlaq għax in-nar qed iħares daqqa lejn wieħed u daqqa lejn l-ieħor.

Ir-raġel kollu demm ġera kif seta', ittanta jaħrab u jiġri lil hemm kif seta' mill-qilla għamja tal-ieħor.

L-ieħor ma kienx jaf x'qiegħed jiġri. Deherlu li qiegħed jagħmel in-nar fuq l-ieħor. Deherlu li qiegħed jaħraq fuq l-ieħor. Deherlu li l-ixkubetta tbattlitlu. U ħareġ pistola żgħira, jonfoħ, mgħaddab, u ħaraq mill-ġdid għal darba, tnejn, tlieta. Spara u spara u spara fuq il-ġisem tal-bidwi l-ieħor.

Imbagħad riġlejn l-ieħor ma felħuhx iżjed. Demm fihom ma setax jibqa' nieżel aktar. U beda jogħtor u waqa' mal-art qrib arblu tad-dawl lil hemm mill-imtieħen tal-Mosta.

Iż-żagħżugħ laħaq fuqu. Mgħaddab. Mitluf. Bniedem ieħor. Xi ħadd ieħor. U reġgħu ħarsu lejn xulxin. Ma kienx il-ħars ta' bidwi lejn bidwi sieħbu. Lanqas ta' bniedem lejn bniedem. Iżda kien ħars miġnun ta' min ma jafx x'qiegħed iseħħ dak il-waqt. Kien ħars ta' min kien mitluf minn sensih f'għajnejn imsejken mimli demm.

Iż-żagħżugħ kien mitluf. Ma kienx jaf sewwa dak li kien qiegħed jiġri dak il-ħin. Mherwel. Kulma kien qed jara quddiemu kienu biss setgħat qawwijin li riedu b'kull mod jaħtfulu ħwejġu. It-trab tiegħu. Il-ħamrija tiegħu. Kulma kien qiegħed jara quddiemu kien biss theddida li ma kienx jaf kif isib tarfha għajr bl-uniku mod li kien fadallu. L-ixkubetta.

Imbagħad reġa' beda jispara fil-vojt bl-għadab li kellu.

Kien jaf li kien issa riesaq fuqu żmien iebes. Kien issa qattiel. Mal-art kien ħalla bniedem ieħor minxur. Hu kien issa qattiel. Ħass biża' kbir jaħkmu. Ħass il-ħabel m'għonqu.

Mgħallaq. Imdendel minn għonqu sakemm ħajtu toħroġ ftit ftit minn ġismu u jibqa' biss ftit laħam u għadam li wara ftit jibda jinten.

Il-ħabs.

Imbagħad il-forka.

Kien hemm bżonn jaħrab issa stess. Kien hemm bżonn jitlaq jistaħba sakemm jara x'sa jiġri minnu issa.

Imma l-ieħor kien għadu ma mietx minkejja li kien mimli demm.

Reġgħu ħarsu f'għajnejn xulxin. Imbagħad reġgħu tkellmu.

"Frè," qal l-ieħor mimli demm. "Bini l-għatx…"

Iż-żagħżugħ xengel rasu. Qalbu maqsuma. Mitluf. Jipprova jaħseb. Jipprova jifhem x'ġara. Jimxi lil hemm. Jimxi lil hawn. Mgħaddab sewwa. Għajnejh imberrqin. Geddumu mfaqqam. Xengel rasu mill-ġdid. Għajjat għajta ta' wġigħ u ta' għadab.

"Bini l-għatx… Frè…" reġa' l-ieħor.

SELMUN
Bar & Restaurant
TAL-FNIEK
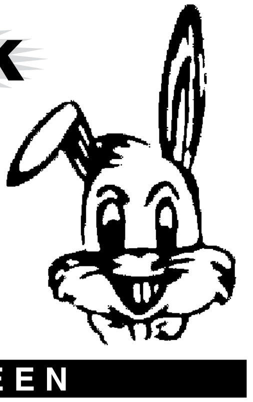
Specialising in Maltese Dishes, Rabbit, Horse Meat, Quails, and Delicious Pizza.
Large Groups are Welcome
Tel: 2157 2984 • Mob: 9944 6225
LIVE Sport events on BIG SCREEN